

– легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Слід зазначити, що попередження і припинення першої з можливих задач займається Організація економічного співробітництва й розвитку (ОЕСР), яка займає лідерські позиції в боротьбі з недобросовісною податковою конкуренцією. Даною міжнародною економічною організацією складений список рекомендацій, що включають три основні групи: рекомендації, що стосуються внутрішнього законодавства, податкових договорів і міжнародного співробітництва в даній сфері [4]. Залежно від ступеня участі в реалізації Рекомендації ОЕСР, країни потрапляють в «білий», «сірий» або «чорний» список. За результатами саміту, проведеного 2 квітня 2009 р. у Лондоні, в («чорному») списку виявилось чотири країни Коста-Ріка, (Лабуан) Малазія, Філіппіни й Уругвай. Однак протягом тижня після закінчення саміту, представники перерахованих вище держав повідомили ОЕСР про свій намір сприяти в організації боротьби з порушенням податкового законодавства. Таким чином, вони були перенесені в «сірий» список.

Тим часом, припинення й попередження використання можливостей офшорних центрів як інструмента, що сприяє легалізації злочинних доходів, є значимим для забезпечення економічної безпеки України. Зокрема, швейцарські банки зберігають більш 40 млрд. дол., що належать представникам української організованої злочинності. Причому, застосовуються різні способи виведення коштів в офшорні юрисдикції. Наприклад, використання фірм-одноденок приводить до несанкціонованого вивезення капіталу в офшорні фірми в розмірах до 4 млрд. дол. щорічно [4].

З метою розробки й реалізації спільних заходів боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, у тому числі й із застосуванням офшорних центрів, була створена міжурядова організація ФАТФ (Financial Action Task Force). Дана організація розробила 40 рекомендацій, які містять три групи рекомендацій, що торкаються національного законодавства, фінансової системи й міжнародного співробітництва. Відповідно, країни, які не враховують дані рекомендації у своєму законодавстві, автоматично включаються в «чорний список», у який входила і Україна.

Тим часом, офшори можуть виконувати подвійну функцію в міжнародних економічних відносинах. З одного боку, вони виступають як законний інструмент податкового планування, з іншого боку - засіб несанкціонованого ухилення від сплати податків і легалізації коштів, одержаних незаконним шляхом. Отже, при здійсненні розглянутих у даному дослідженні злочинів і правопорушень можуть використовуватися офшорні зони як основний інструмент вивезення й легалізації злочинних доходів.

За допомогою аналізу й оцінки сучасного стану економічної безпеки при вивезенні капіталу постала необхідність удосконалення основних напрямків її забезпечення.

Висновки і пропозиції. Незаконне переміщення через митний кордон України товарів або інших предметів є масовим соціально-економічним явищем, якому окрім внутрішніх умов ведення бізнесу сприяє також загальна світова тенденція до глобалізації фінансової сфери. Поряд з тим, успішне запобігання несанкціонованому вивезенню капіталів з країни потребує вивчення поряд з причинами і способів такої незаконної діяльності, на що необхідно спрямовувати зусилля держави.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. От утечки капитала к его привлечению (материалы «круглого стола») // Вопросы экономики, 2000, № 2, с. 150.
2. Дмитриева Н.М. Статистический анализ вывоза капитала из России: дисс...канд.экон.наук.: 08.00.12-Москва, 2004, с.23-24.
3. Дзалзамия А.Д. Механизмы бегства капитала из России и его последствия: дисс... канд.экон.наук.: 08.00.14. - Москва, 2004, с.86-88.
4. Официальный сайт Международного налогового планирования для крупного и среднего бизнеса ROCHE-DUFFAY. URL: <http://www.roche-duffay.ru>.

УДК 331.5 (477)

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Булатова О.В., д.е.н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки Маріупольського державного університету (Україна)
Кушнарєнко О.П., аспірант, Маріупольський державний університет (Україна)

Булатова О.В., Кушнарєнко О.П. Аналіз особливостей розвитку ринку праці України в контексті формування конкурентних переваг національної економіки.

В статті досліджено кон'юнктуру ринку праці України, визначено вплив різних чинників на її формування; проаналізовано динаміку попиту на працю за видами економічної діяльності, за категоріями робочих місць; встановлено наявність значного професійно-кваліфікаційного дисбалансу на ринку праці України, що сприяє зростанню рівня безробіття в країні і як наслідок – еміграції кваліфікованих працівників. Зроблено висновок, що інтелектуальна міграція сприяє підвищенню конкурентоспроможності України внаслідок інтеграції країни до системи світового науково-технічного співробітництва через обмін робочою силою.

Ключевые слова: ринок праці, конкурентні переваги, національна економіка, міграційні зв'язки

Булатова Е.В., Кушнарєнко О.П. Анализ особенностей развития рынка труда Украины в контексте формирования конкурентных преимуществ национальной экономики.

В статье исследована конъюнктура рынка труда Украины, определено влияние различных факторов на ее формирование; проанализирована динамика спроса на труд по видам экономической деятельности, по категориям рабочих мест; установлено наличие значительного профессионально-квалификационного дисбаланса на рынке труда Украины, что содействует росту уровня безработицы в стране и как следствие – эмиграции квалифицированных работников. Сделан вывод, что интеллектуальная миграция содействует повышению конкурентоспособности Украины вследствие интеграции страны в систему мирового научно-технического сотрудничества посредством обмена рабочей силой.

Ключевые слова: рынок праці, конкурентні переваги, національна економіка, міграційні зв'язки

Bulatova E.V., Kushnarenko O.P. Analysis of Labor Market Development Features in Ukraine in the Context of Competitive Advantages Formation of the National Economy.

In the article investigated the labor market conjuncture in Ukraine, determined the influence of various factors on its formation; analyzed the dynamics of labor demand by economic activity, job categories; established the significant professional qualification imbalance on the Ukrainian labor market which promotes to unemployment growth in the country and as consequence - emigration of qualified workers. Concluded that intellectual migration promotes to competitiveness growth of Ukraine as result of country's integration into the world scientific and technical cooperation through the exchange of labor force.

Keywords: labor market, competitive advantage, national economy, immigration bonds

Визнання праці як фактору формування конкурентних переваг господарських систем зумовлює підвищення наукового інтересу до проблематики розвитку ринку праці з метою формування інноваційно-інтелектуального типу національної економіки як основи

конкурентоспроможності останньої, що великою мірою залежить від визначення сутнісних ознак вказаного взаємозв'язку та емпіричного їх прояву.

Питанням розвитку ринку праці присвячено праці В.Данюка, Р.Колосової, А.Колота, Л.Лісогор, Н.Луцькянченко, Л.Михайлової, Н.Муромець, І.Петрової, Т.Чижової та ін.

Суттєвий внесок у дослідження проблематики міжнародної конкурентоспроможності зробили Б.Губський, А.Вебер, Дж. Кейнс, П.Кругман, Д.Луцькянченко, А.Маршалл, Ю.Макогон, Ю.Пахомов, А.Поручник, М.Портер, Р.Солоу, Ф.Хайек, Е. Хекшер та ін.

Одночасно недостатньо дослідженими залишаються питання щодо ролі ринку праці у формуванні міжнародних конкурентних переваг країн, що є особливо важливим в умовах становлення економіки знань.

Метою даної статті є визначення особливостей розвитку ринку праці України в контексті формування конкурентних переваг національної економіки.

На сучасному етапі економічного розвитку особливої актуальності набуває проблема забезпечення зайнятості населення, створення ринку робочої сили і запобігання масовому безробіттю. Кон'юнктура ринку праці характеризує співвідношення попиту і пропозиції робочої сили на ньому і формується під впливом різних чинників, серед яких слід відзначити такі: стан економіки, спосіб ведення господарства, структурні зміни, збалансованість засобів виробництва і робочої сили, міграційні процеси і т.і. Структура попиту на ринку праці за видами економічної діяльності (рис.1) демонструє, що основний попит на робочу силу припадає на сфери промисловості (28%), будівництва (16%) і торгівлі (11%).

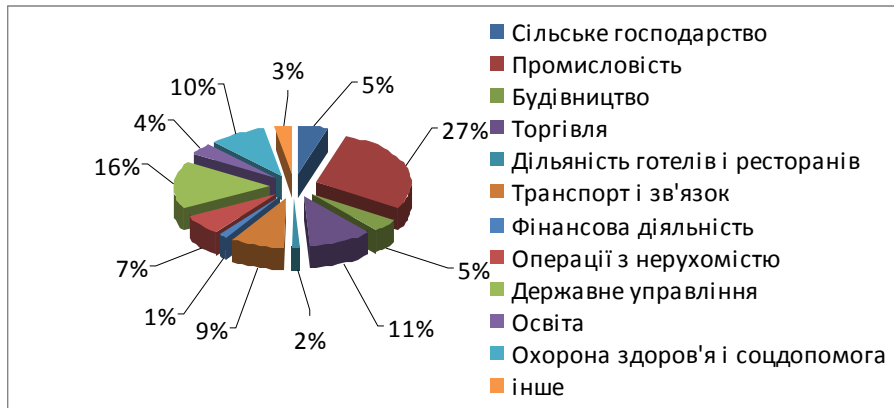

Рис. 1. Структура попиту на ринку праці України на початок 2012р. [8]

Динаміка попиту на робочу силу (рис.2) свідчить про тенденцію його зменшення у всіх сферах, і особливо різке падіння даного показника спостерігається наприкінці 2011р. На фоні загальної тенденції виділяються сфери освіти і сільського господарства, де попит на працю стабільно зростає, хоча й незначними темпами.

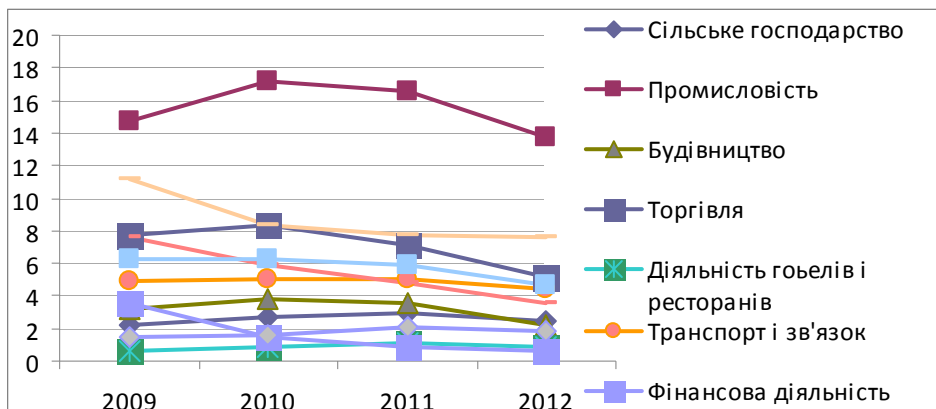

Рис. 2. Динаміка обсягу попиту за видами економічної діяльності, тис. чол. [8]

Що стосується категорій робочих місць, то найбільшим попитом на протязі останніх трьох років користуються робітничі спеціальності (рис.3, при цьому до 2010р. найбільш затребуваними були посади службовців).

Попит на працю стабільно знижується і у всіх професійних групах (табл. 1). Найбільш затребуваними залишаються кваліфіковані працівники з інструментом і найпростіші професії, що обумовлено високим попитом у сферах промисловості і будівництва, а також професіонали і спеціалісти.

Рис.3. Динаміка попиту на робочу силу на ринку праці України за категоріями робочих місць, %.[8]

Однак даний дефіцит кадрів не є наслідком включення України до процесів міжнародного розподілу праці, про що свідчить динаміка пропозиції робочої сили за тими ж професійними групами (табл. 2). При цьому пропозиція праці як в цілому, так і за окремими категоріями і галузями, в декілька разів перевищує попит.

Проведений аналіз ринку праці України свідчить про наявність на ньому значного професійно-кваліфікаційного дисбалансу. Дане явище обумовлено, в першу чергу, відсутністю взаємодії між потребами національного ринку праці і підготовкою фахівців у вузах і ПТУ.

Таблиця 1
Динаміка попиту на робочу силу в Україні за професійними групами у 2009-2012рр., на початок року

	Попит на робочу силу, тис. чол.			
	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.
Всього	65,8	63,9	59,3	48,6
Законодавчі, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управлінці)	6,5	5,7	5,3	5,2
Професіонали	10,0	9,0	9,1	9,0
Спеціалісти	9,1	7,4	7,0	6,8
Технічні службовці	2,4	2,2	1,7	1,5
Працівники сфери торгівлі і послуг	8,0	7,9	6,2	5,7
Кваліфіковані працівники сільського і лісного господарства і рибальства	0,7	0,7	0,6	0,6
Кваліфіковані робітники з інструментом	11,4	13,2	13,0	13,7
Працівники з обслуговування, експлуатації і контролю за роботою технологічного обладнання і машин	7,7	7,9	7,9	7,9
Найпростіші професії	10,0	9,9	8,5	8,3

Таблиця 2
Динаміка пропозиції робочої сили в Україні за професійними групами в 2009-2012рр., на початок року

	Кількість незайнятого населення на обліку в службі зайнятості, тис. чол.			
	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.
Всього	542,8	564,0	501,4	526,2
Законодавчі, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управлінці)	51,8	51,4	49,8	53,2
Професіонали	45,0	48,1	45,7	45,8
Спеціалісти	51,7	53,0	47,4	50,6
Технічні службовці	31,2	38,1	27,5	28,8
Працівники сфери торгівлі і послуг	66,0	76,6	71,3	76,4
Кваліфіковані працівники сільського і лісного господарства і рибальства	19,5	22,8	20,5	20,3
Кваліфіковані робітники з інструментом	77,6	69,9	57,0	60,5
Працівники з обслуговування, експлуатації і контролю за роботою технологічного обладнання і машин	106,8	107,2	93,9	101,3
Найпростіші професії	93,2	103,2	88,3	89,3

Така ситуація сприяє зростанню рівня безробіття в країні і як наслідок – еміграції кваліфікованих працівників в пошуках кращих умов прикладання праці і можливостей для самореалізації. Основними країнами прибуття українських мігрантів є Росія, Італія і Чехія, а сферами працевлаштування – будівництво і домашній догляд (рис.4).

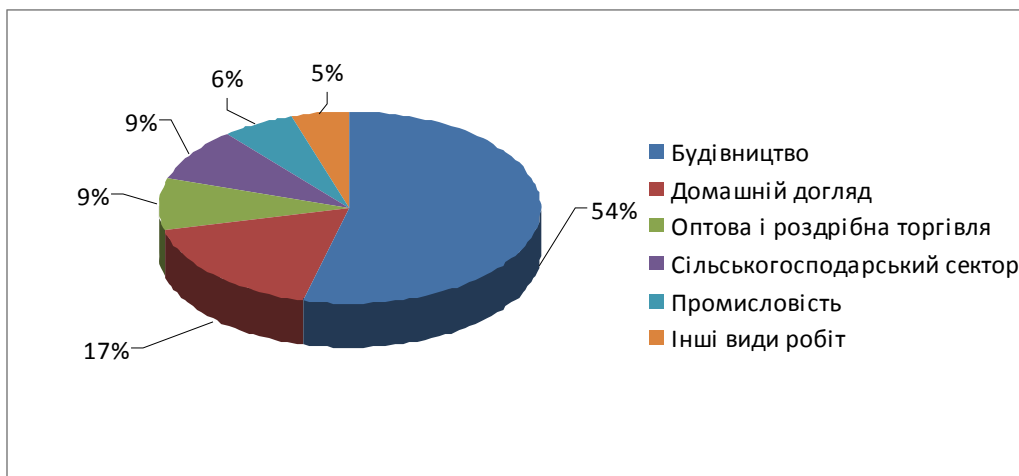

Рис. 4. Основні сфери працевлаштування українських трудових мігрантів [7]

Крім того, в умовах, коли пропозиція робочої сили в декілька разів перевищує попит на неї, відбувається зниження ставок заробітних плат, що, в свою чергу, ще більше стимулює еміграцію трудових ресурсів.

Таким чином, міжнародна міграція кваліфікованих кадрів, з одного боку, навіть вирішує ряд проблем, пов'язаних зі зменшенням навантаження на національний ринок праці, а з іншого – створює проблему «втечі мізків» і втрати інтелектуального капіталу: біля третини

українських трудових мігрантів мають вищу освіту (рис. 5). Дана обставина є тим більш важливою, що високоінтелектуальна робоча сила виступає потужним чинником формування міжнародних конкурентних переваг країн.

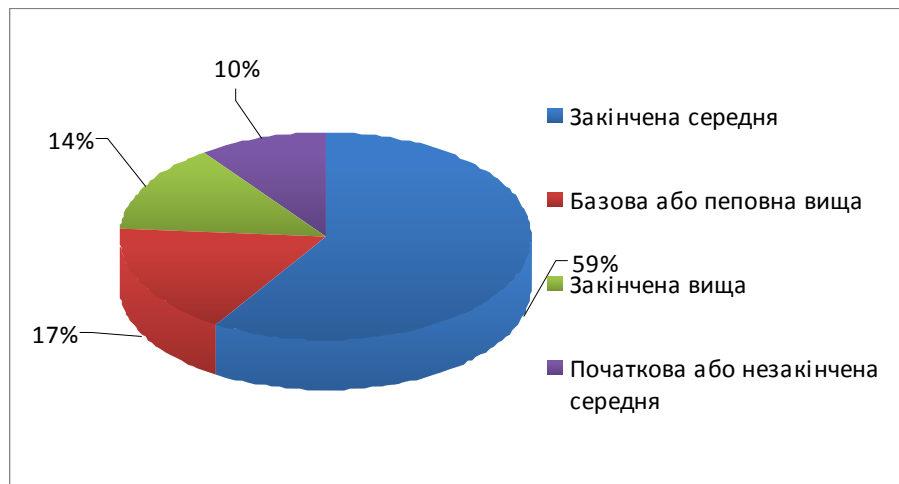

Рис. 5. Рівень освіти українських трудових мігрантів [7]

До негативних наслідків «втечі мізків» для України можна віднести такі:

- країна втрачає найбільш активну частину своїх трудових ресурсів, що знижує темпи науково-технічного і соціально-економічного зростання, призводить до складнощів з підготовкою молодих фахівців;
- порушується режим відтворення наукових кадрів і інтелігенції в цілому, спостерігається розрив послідовності поколінь;
- загострюються негативні прояви демографічної кризи. За 1991-2009рр. населення країни скоротилося з 51,7 млн. чол. до 46,0 млн., у тому числі серед активізацію міграційного відтоку населення (рис.6). Лише починаючи з 2005р., сальдо міграції в Україні набуло позитивного значення;
- постійна орієнтація на експорт трудових ресурсів зменшує рівень довіри до економіки країни, що, в свою чергу, знижує рівень інвестицій в економіку.

Слід відзначити, що сучасні процеси інтелектуальної міграції розгортаються за більшою кількістю сценаріїв, ніж просто переїзд носіїв інтелектуального потенціалу певної країни за кордон. При цьому за яким би сценарієм не відбувалось включення України до міжнародних трудових комунікацій («обмін умами», «циркуляція усів», «збагачення умів» тощо), все більше фахівців погоджуються, що інтелектуальна міграція сприяє підвищенню конкурентоспроможності України: українські професіонали, емігрувавши в більш розвинені країни, в подальшому сприяють залученню інвестицій, технологій, сприяють інтеграції України до системи світового науково-технічного співробітництва через обмін робочою силою.

Проаналізуємо міжнародну міграцію трудових ресурсів в Україні, використовуючи кількісні абсолютні, відносні та якісні показники. Всі показники були розраховані у динаміці за 12 років та у відповідності із наявністю необхідних даних.

Для того, щоб виявити масштаби міграції в Україні, були розраховані кількісні абсолютні показники, узагальнені результати наведено у табл. 3. Як можна бачити, протягом 2001–2012рр. в Україні спостерігається поступове зниження міграційного обороту з 132941 осіб у 2001р. до 46272 осіб у 2011р., лише у 2012р. міграційний оборот склав 90878 осіб, що обумовлено різким припливом іммігрантів в Україну у порівнянні з попередніми роками. Міграційне сальдо, починаючи з 2005р., має позитивне значення, що означає приплив іммігрантів в Україну. У 2011р. воно склало 17096 осіб, у 2012р. – 61844 особи.

Для виявлення рівня міграції та характеристики її інтенсивності були розраховані відносні показники міжнародної міграції робочої сили в Україні. Як можна бачити з рис.7, інтенсивність імміграції в Україні перебуває постійно приблизно на одному рівні – 0,7–0,9 на 1000 осіб, у 2012р. спостерігається збільшення цього показника до 1,6 у зв'язку зі значним припливом іммігрантів. Коефіцієнт інтенсивності еміграції поступово знижується з 1,81 на 1000 осіб у 2001р. до 0,32 на 1000 осіб у 2012р., що пов'язано зі значним зниженням кількості емігрантів впродовж 12 років. Інтенсивність міграційного обороту також поступово знижується, із незначним підйомом у 2007р. та у 2012р. у зв'язку із припливом іммігрантів у країну в ці роки.

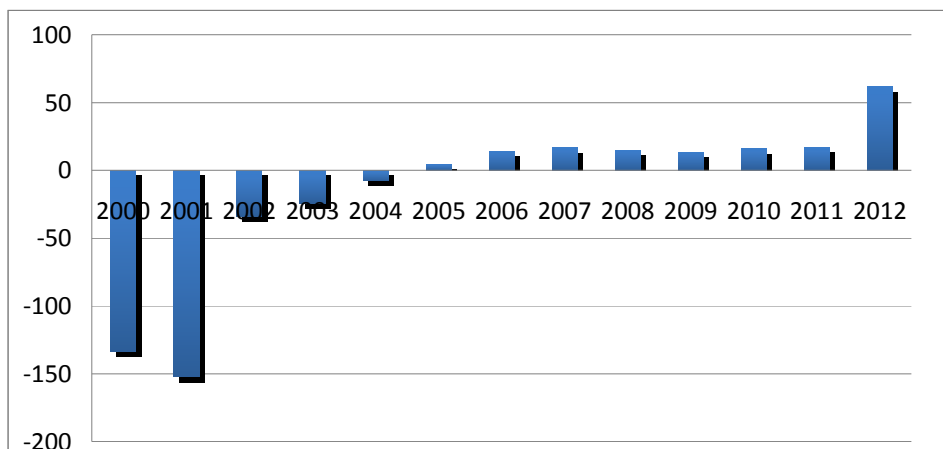

Рис.6. Міграційний приріст-скорочення населення України в 2000-2012рр., на початок року, тис. чол.

Таблиця 3

Абсолютні показники міжнародної міграції в Україні за 2001 – 2012рр., початок року [1]

Роки	Кількість емігрантів, осіб	Кількість іммігрантів, осіб	Міграційний оборот, осіб	Міграційне сальдо
2001	88706	44235	132941	-44471
2002	76264	42473	118737	-33791
2003	63699	39489	103188	-24210
2004	46182	38567	84749	-7615
2005	34997	39580	74577	4583
2006	29982	44227	74209	14245
2007	29669	46507	76176	16838
2008	22402	37281	59683	14879
2009	19470	32917	52387	13447
2010	14677	30810	45487	16133
2011	14588	31684	46272	17096
2012	14517	76361	90878	61844

Протягом 2001–2012рр. інтенсивність результативності міграції значно зросла з 0,5 у 2001р. до 2,17 у 2011р., у 2012р. відносне сальдо міграції склало 5,26. Стосовно коефіцієнту, що показує перевищення в'їзду мігрантів над вїздом, то він знизився. Так, якщо у 2001р. кількість емігрантів перевищувала кількість іммігрантів у 2 рази, то у 2011р. це перевищення склало 0,46 разів, а у 2012р. – 0,19 рази.

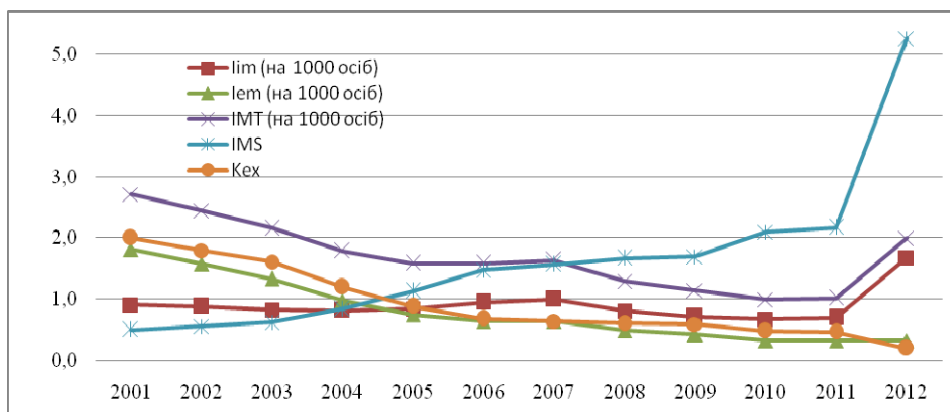

Рис. 7. Відносні показники міжнародної міграції робочої сили в Україні у 2001–2012рр., початок року

Для того, щоб дослідити взаємозв'язок міграції і рівня економічного розвитку, розраховано якісні показники міжнародної міграції за критерієм ефектів від міграції та можливості міжкраїнового порівняння, а саме ефективність, результативність та інтенсивність міграційних зв'язків між країнами. Для України, починаючи з 2005р., міграція трудових ресурсів є достатньо ефективною, до того ж вона постійно зростає: у 2010р. та у 2011р. ефективність складала 35% та 37% відповідно, у 2012р. досягла 68%, що означає постійне поповнення ринку трудовими ресурсами та покращення складу продуктивного населення (рис. 8). Така ж ситуація характерна і для показника результативності міграції робочої сили – у 2010р. результативність складала 52%, у 2011р. – 54%, у 2012р. – 81%.

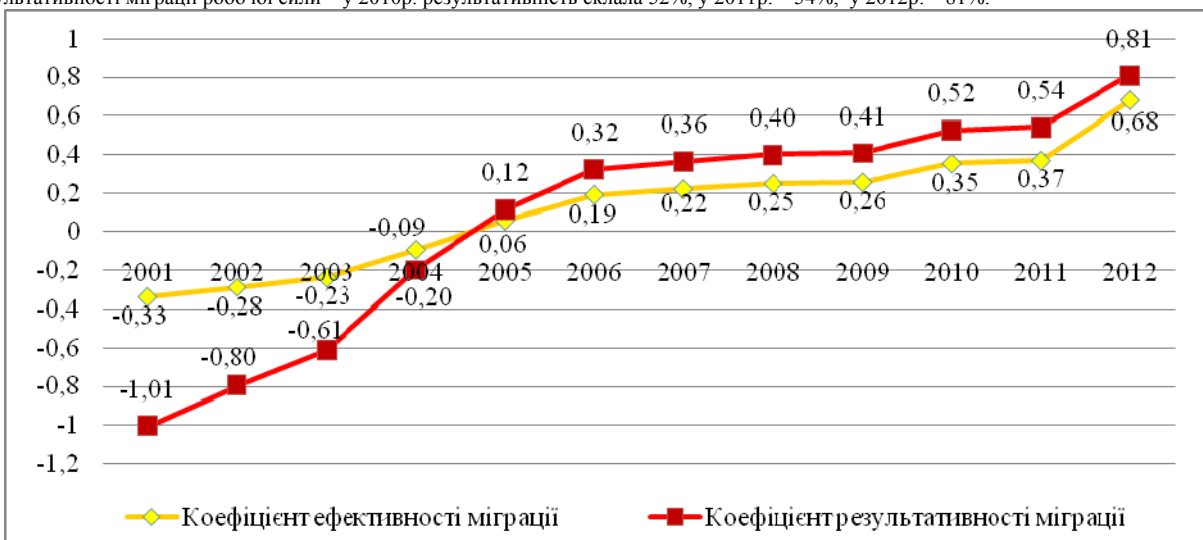

Рис. 8. Якісні показники міжнародної міграції в Україні у 2001–2012рр., початок року

Для того, щоб виявити, рівень залучення України у міграційний обмін, були розраховані коефіцієнти інтенсивності міграційних зв'язків для деяких країн, у які виїжджає найбільше мігрантів з України. Такими країнами є Російська Федерація, Німеччина, Білорусь, Чехія, Іспанія, Польща. Розрахунок коефіцієнтів міжкраїнових міграційних зв'язків наведено у табл. 4, динаміка зміни коефіцієнтів міжкраїнової міграції за 2002–2011рр. наведена на рис. 9. Як можна бачити, найбільш інтенсивні міграційні зв'язки існують між Україною та Росією. Хоча ця тенденція поступово спадає, Росія залишається країною, у яку виїжджає найбільша кількість українських мігрантів і з якої прибуває в Україну найбільша кількість російських мігрантів. Так, коефіцієнт інтенсивності міграційних зв'язків між Україною та Росією дорівнював у 2011р. 0,36. Такий стан речей обумовлений історичною складовою, географічною близькістю, знанням мови, невеликою вартістю поїздки.

Таблиця 4
Розрахунок коефіцієнтів інтенсивності міграційних зв'язків між Україною та деякими країнами у 2002–2011рр.

Роки	Середня чисельність населення, тис. осіб	Міграційний оборот, осіб	Емігранти з України за країнами вибуття						Іммігранти в Україну за країнами прибуття						Інтенсивність міграційних зв'язків між країнами					
			Російська Федерація	Німеччина	Білорусь	Чехія	Іспанія	Польща	Російська Федерація	Німеччина	Білорусь	Чехія	Іспанія	Польща	Російська Федерація	Німеччина	Білорусь	Чехія	Іспанія	Польща
2002	48457,1	118737	45008	10715	2886	380	31	142	23365	306	1292	53	4	85	0,79	0,14	0,09	0,03	0,03	0,07
2003	47812,9	103188	37045	9175	2285	326	57	179	22069	317	1100	43	3	66	0,78	0,13	0,10	0,04	0,09	0,13
2004	47451,6	84749	25893	7027	1850	348	85	220	20461	420	1143	53	6	77	0,71	0,09	0,09	0,04	0,08	0,16
2005	47105,2	74577	18969	4007	1810	252	162	324	20071	519	1100	34	12	84	0,60	0,05	0,10	0,05	0,09	0,24
2006	46787,8	74209	18217	1678	1942	372	189	320	20234	388	1025	41	20	106	0,57	0,03	0,12	0,06	0,06	0,19
2007	46509,4	76176	17501	2065	1732	504	276	236	19691	458	1033	48	27	118	0,54	0,03	0,10	0,06	0,06	0,12
2008	46258,2	59683	12439	1434	1305	444	190	185	17079	416	1101	50	57	112	0,56	0,03	0,09	0,07	0,03	0,13
2009	46053,3	52387	9845	1653	1024	475	307	210	14831	426	1248	90	137	306	0,58	0,03	0,07	0,05	0,02	0,06
2010	45870,7	45487	5934	1879	772	699	392	178	13920	453	1098	78	155	228	0,43	0,04	0,07	0,09	0,03	0,08
2011	45706,1	46272	5144	1846	680	434	406	194	14289	472	1203	66	205	258	0,36	0,04	0,06	0,06	0,02	0,07

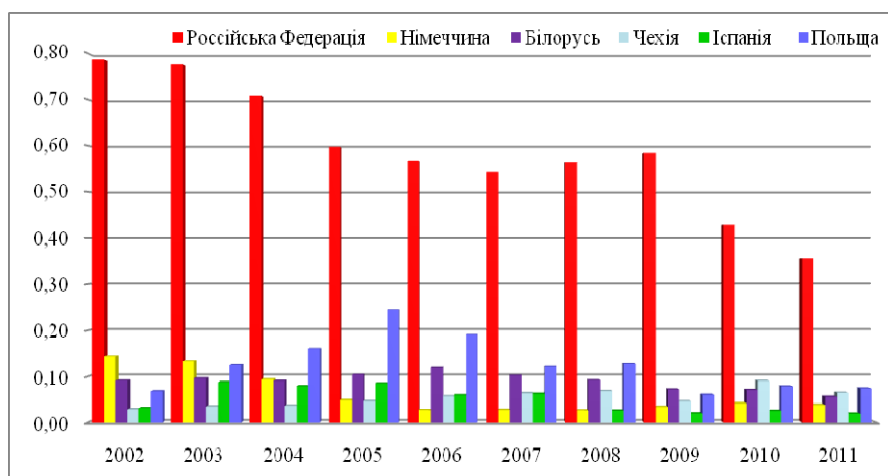

Рис. 9. Динаміка зміни коефіцієнтів інтенсивності міграційних зв'язків між Україною та деякими країнами світу у 2002 – 2011рр.

У 2011р. інтенсивність міграційних зв'язків між Україною та Польщею оцінювалась у 7%, між Україною та Чехією – у 6,5%, з Білоруссю – 5,5%, з Німеччиною – 4%, з Іспанією – 1,9%.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що враховуючи масштаби міжнародних трудових переміщень на сучасному етапі світогосподарського розвитку, а також масштаби залучення України до даного процесу, зростає значення використання переваг міжнародних міграцій в контексті створення конкурентних переваг національної економіки, оскільки людський ресурс виступає центральною складовою процесів інтелектуалізації економічної системи як безпосередній носій та генератор наукових та професійно-технічних знань. Відповідно, у міжнародному конкурентному середовищі саме якісні параметри розвитку національного людського ресурсу країн стають універсальним критерієм, за яким оцінюються позиції країн у світовій економіці. [2, с.107]

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал / Пер. с англ. Л.Ковалик. – СПб.: Питер, 2001. – 456с.
2. Глобальная экономика XXI століття: людський вимір: монографія / Д.Г.Луцьяненко, А.М.Поручник, А.М.Колот та ін.; за заг. ред. Д.Г.Луцьяненка, А.М.Поручника. – К.: КНЕУ, 2008. – 420с.
3. Давиденко В.О. Вплив світових тенденцій міграції населення та інформатизації суспільства на соціально-економічний розвиток України до 2015р. // Збірник доповідей та тез Міжнародного економічного форуму «Теорія і практика розвитку корпоративного сектора економіки України в контексті цілей тисячоліття та світової глобалізації», 27-28 травня 2004р., Київ. – К.: Видавничий дім «Корпорація», 2004. – С.102-106.
4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. – М.: Государственный университет Высшая школа экономики, 2000. – 608с.
5. Колот А. Глобалізація економіки та її вплив на соціально-трудова сферу // Україна: аспекти праці. – 2001. - №3. – С.23-29.
6. Соснін О.В., Воронкова В.Г., Ажажа М.А. Інвестиції в людський розвиток в умовах глобальної трансформації. – Львів: Магнолія – 2006, 2011. – 602с.
7. Україна. Расширенный миграционный профиль. - 2012.- Построение миграционных партнерств (ПМП) // <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Офіційний сайт Державного комітету статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>